

УДК504: 631.1

Валентина Фостолович

Valentyna Fostolovych

Христина Штурма

Khrystyna Shturma

**МЕХАНІЗМ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ****THE MECHANISM OF ENVIRONMENTAL MANAGEMENT IMPLEMENTATION
AT AGRICULTURAL ENTERPRISES IN VINNYTSYA REGION**

У статті досліджено питання екологічного менеджменту для гарантування екологічної безпеки підприємства. Висвітлено необхідність впровадження стандартів серії ISO 14000 як для держави, так і для окремого підприємства.

Ключові слова: екологічна безпека, екологічний менеджмент, інтегрована система екологічного менеджменту, ISO 14000, EMAS.

In the article the issue of environmental management for ensuring environmental safety of an enterprise is investigated. The need in the implementation of ISO 14000 standards both for a nation and for individual enterprise is revealed.

Keywords: environmental safety, environmental management, integrated environmental management system, ISO 14000, EMAS.

Постановка проблеми в загальному вигляді. За умов міжнародного співробітництва надзвичайно актуальним є дотримання вимог міжнародного законодавства. В аспектах соціально-економічної співпраці для корпорацій та компаній на світовому ринку одним із найважливіших параметрів при оцінці доцільності та ефективності ведення бізнесу є еколого-економічні результати діяльності. Міжнародне співробітництво вимагає від контрагентів бізнесу враховувати екологічні показники в основні пункти бізнес-плану. Виконання цих потреб є можливим лише при впровадженні системи екологічного менеджменту у підприємства.

Одним із принципових моментів при вирішенні мети діяльності підприємств є необхідність застосування інтегрованого підходу до системи управління, яка буде націлена на збереження і раціональне використання природних ресурсів та ресурсоощадні технології. Неefективне їх використання знижує показники економічної ефективності підприємств за рахунок перевитрат сировини та наносить шкоду навколишньому середовищу за рахунок великої кількості відходів. Тому, на сьогодні у процесі економічної оцінки діяльності підприємства є важливим врахування його екологічного стану та впливу на навколишнє середовище.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Проблема комплексного дослідження інтегрованих систем управління на підприємствах з урахуванням загальносвітового досвіду висвітлена в наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема: В. Я. Шевчука [2], В. Л. Акуленка [4], Л. І. Донця [5] та інших. Проблемами екологічного менеджменту займалися такі вітчизняні й зарубіжні вчені: Н. Пахомова, К. Ріхтер, А. Ендрес, О. М. Теліженко, В. В. Сабадаж, В. Ф. Семенова, О. Л. Михайлюк [3], Т. П. Галушкіна [1] та ін.

Проте на сьогодні не повною мірою вивчено питання механізму впровадження та функціонування системи екологічного менеджменту у підприємства для виконання пунктів державної еколого-економічної політики та екологічної політики підприємств.

Метою дослідження є: встановити та обґрунтувати необхідність впровадження системи екологічного менеджменту у сільськогосподарські підприємства і розробити алгоритм дій для реалізації такого еколого-орієнтованого стратегічного плану, що передбачатиме використання стандартів серії ISO 14000 та ISO 9000 у виробничому процесі та в процесі управління підприємством.

Виклад основного матеріалу дослідження. За даними наших досліджень, проведених на основі статистичних спостережень та оцінок особливостей і умов функціонування підприємств різних форм власності, у Вінницькій області відзначено найменший рівень непристосованості в аграрному бізнесі (рис. 1).

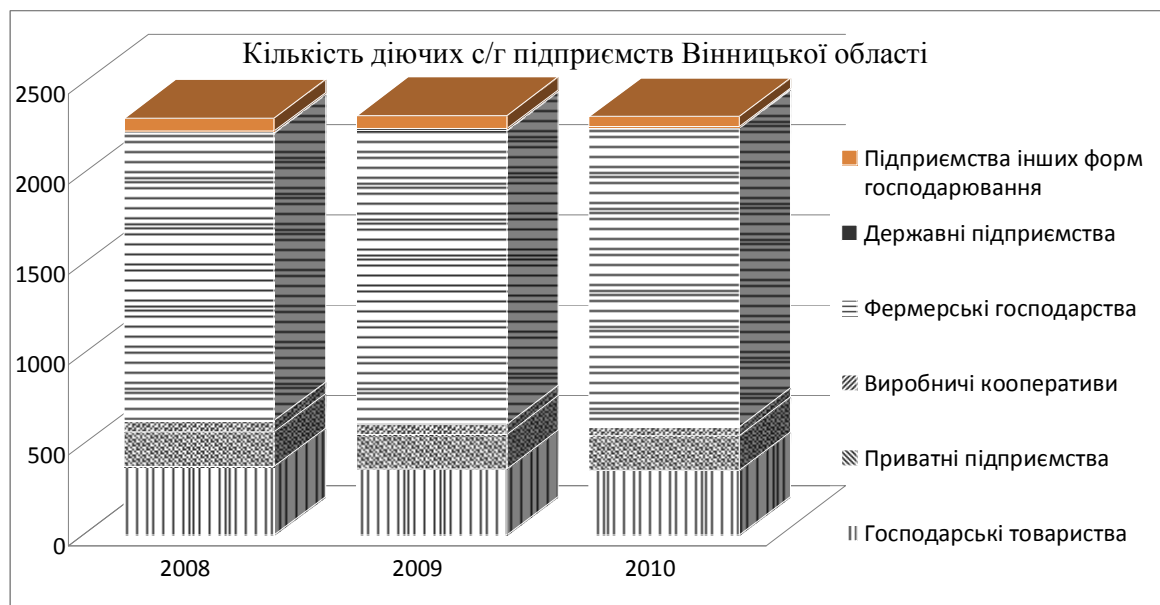

Рис. 1. Динаміка діючих сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовими формами господарювання Вінницької області, 2008–2010 рр.

Оскільки в сфері сільськогосподарського виробництва переважають малі фермерські підприємства, які мають недосконалу систему управління (в якій часто переважає лише одна керівна особа), завчасно прогнозувати зміни умов і потреб ринку та швидко переорієнтуватися на такі зміни є малорентабельним. Недосконалість системи управління сільськогосподарських підприємств також спричинена і низьким рівнем свідомості керівника у потребах виконання умов міжнародних правил ведення бізнесу часто через низький освітній рівень та неможливість аналітичної оцінки ситуацій.

Крім того варто відзначити, що малі фермерські господарства часто не здатні виконувати міжнародні умови ведення аграрного бізнесу через відчутний ресурсний дефіцит, який обумовлений низькою ціною політикою, та неконкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської не сертифікованої до міжнародних стандартів продукції. А низька ресурсна і фінансова база та майже відсутність державної підтримки таких приватних підприємств унеможливує процедуру сертифікації. На міжнародному ринку від виробника вимагається не лише сертифікація якості продукції, але й процесу її виробництва.

А сертифікація виробничого процесу є системою заходів і дій, яка передбачає постійний контроль з боку підприємства та зовнішні незалежні аудиторські перевірки як виробничого процесу, так і системи управління на підприємстві, в структурі якого повинна стояти інтегрована система екологічного менеджменту. Підприємство, яке впроваджує або впровадило системі екологічного менеджменту та функціонує у ній, має свої особливості та зобов'язане керуватися певними міжнародними принципами, правилами та вимогами, описаними у стандартах серії ISO 14000.

При прийнятті рішення підприємством впровадити інтегровану систему управління із виокремленням функціонуючої системи екологічного менеджменту необхідно, насамперед, глибоко проаналізувати техніко-економічну й фінансову ситуацію. Про ефективність прийняття управлінських рішень, а отже, функціонування інтегрованої системи управління свідчить оцінка рівня рентабельності операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємств України за видами економічної діяльності. Нами проведено оцінку динаміки рівня рентабельності продукції сільського господарства на сільськогосподарських підприємствах України (рис. 2).

Перше питання, на яке необхідно знайти відповідь, – це визначити (встановити) вид продукції, який вироблятиме підприємство для відновлення свого потенціалу та нормального функціонування.

Проаналізувавши показник рівня рентабельності, необхідно зазначити, що величина показника рівня рентабельності у 2010 році зросла порівняно з даними 2008 року. У розрізі галузей більшу величину прибутку відзначено у галузі рослинництва, тому що на Вінниччині є всі умови для розвитку виробництва рослинної сільськогосподарської продукції.

Впровадження системи екологічного менеджменту сприятиме зваженому підходу до вибору технології виробництва продукції, обсягів витрат сировини, енергії та води на одиницю продукції, завдяки чому зменшиться величина використання природних ресурсів, що слугують основною сиро-

виною сільськогосподарського виробництва, що зменшить негативний вплив на навколишнє середовище за рахунок скорочення обсягів виходу відходів, викидів та скидів.

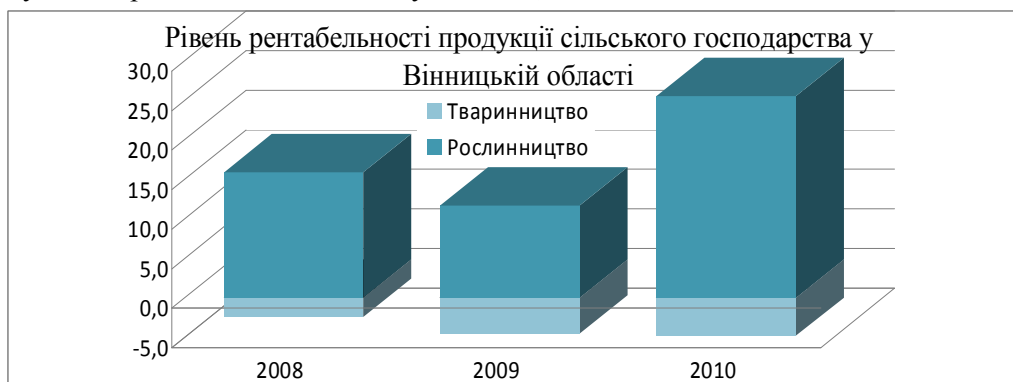

Рис. 2. Динаміка рівня рентабельності продукції сільського господарства за роками досліджень (2008–2010 рр.)

Підприємства, що практикують функціонування системи екологічного менеджменту, одержуватимуть ряд істотних переваг (рис. 3).

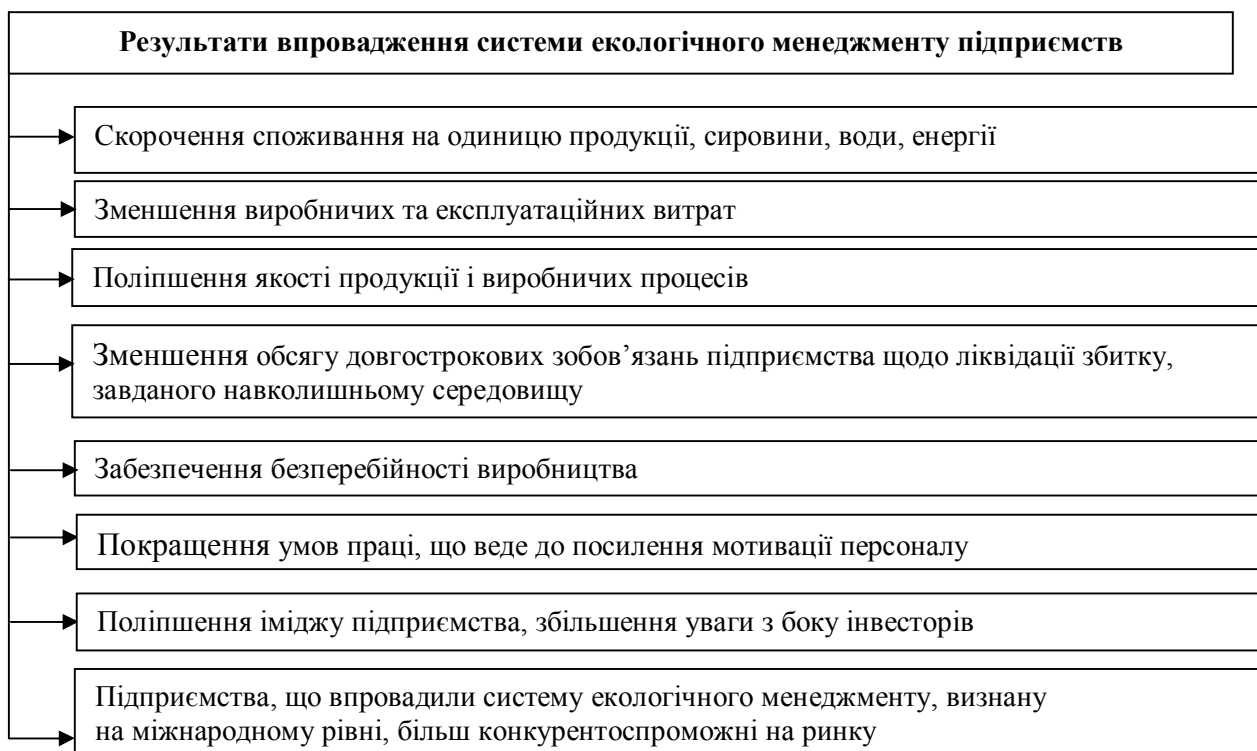

Рис. 3. Переваги від впровадження системи екологічного менеджменту підприємствами

Проте варто розуміти, що впровадження та функціонування такої системи вимагає залучення додаткових фінансових ресурсів.

Застосування системного науково обґрунтованого підходу до системи управління підприємствами аграрного сектора сприятиме розробці та виконанню політики ресурсозбереження і комплексного використання сировини.

Впровадження системи екологічного менеджменту на сільськогосподарських підприємствах має ініціативний характер, проте підтримується державою. Зміна психології споживачів та виробників розвинених країн змусила бізнес переглянути свою стратегію, сфокусувати її на постійному поліпшенні якості продукції, охорони довкілля і безпеки праці та бути відповідальним за свою виробничу діяльність перед суспільством.

Це стало можливим завдяки використанню інтегрованої системи екологічного менеджменту, яка поширюється на всі етапи життєвого циклу продукції та будується у форматі стандартів серій

ISO 9000 (система менеджменту якості), ISO 14000 (система екологічного менеджменту), OHSAS 18000 (система менеджменту професійної безпеки) і SA 8000 (система менеджменту соціальної відповідальності), які мають багато спільних рис і надають підприємствам можливість інтегрованого впровадження передового міжнародного досвіду з побудови ефективних систем менеджменту і мінімізації ризиків відносно якості довкілля і безпеки суспільства.

Отже, інтегрована система екологічного менеджменту побудована на основі гармонійного поєднання різних аспектів якості виробничої діяльності з метою максимізації еколого-економічної ефективності виробництва. Така система є ефективним інструментом для комплексного вирішення завдання забезпечення якості продукції, охорони довкілля, професійної безпеки виробництва і відповідальності підприємства перед суспільством та сприяння інтегруванню України у світове співтовариство. Функціонування системи менеджменту підприємства побудоване на основі поєднання різних аспектів якості виробничої діяльності з метою максимізації еколого-економічної ефективності виробництва. Можливим для підприємства стає зниження витрат, підвищення конкурентоспроможності, оцінка та врахування ризиків у програмних цілях підприємства та зниження ризиків, удосконалення системи управління підприємством.

Висновки. Отже, в Україні впровадження системи екологічного менеджменту у сільськогосподарських підприємствах є необхідною умовою реалізації національної еколого-економічної політики та єдиним ефективним способом виходу на міжнародний ринок, хоча в бізнесі аграрної сфери її впровадження має добровільний характер. Проте не всі керівники суб'єктів господарювання розуміють важливість та не вміють прорахувати ефективність впровадження цієї системи на підприємствах.

Список використаної літератури

1. Акуленко В. Л. Екологічний менеджмент в контексті забезпечення екологічної безпеки підприємства / В. Л. Акуленко, І. В. Мамчук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 5, т. 1. – С. 21–26.
2. Галушкіна Т. П. Экономические инструменты экологического менеджмента: теория и практика / Т. П. Галушкіна : [монографія]. – Одеса : ИПРиЭЭИ НАН Украины, 2000. – 280 с.
3. Донець Л. І. Екологічна безпека в координатах світового розвитку / Л. І. Донець, Є. Ю. Прокопенко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2006. – № 6, т. 1. – С. 151–154.
4. Кушнір Ю. В. Перспективи впровадження системи екологічного аудиту на промислових підприємствах / Ю. В. Кушнір // Науковий вісник НЛГУ. – 2005. – Вип. 15.7. – С. 251–254.
5. Огородник М. М. Тенденції розвитку екологічного аудиту як інструмента системи екологічного менеджменту / М. М. Огородник, У. П. Новак // Вісник національного університету «Львівська політехніка». – 2009. – № 647 (76). – С. 440–444.
6. Потай О. А. Формування інтегрованої системи екологічного менеджменту промислових підприємств / О. А. Потай // Науковий вісник НЛГУ. – 2009. – Вип. 19.9. – С. 212–216.
7. Семенова В. Ф. Екологічний менеджмент / В. Ф. Семенова, О. Л. Михайлюк : навч. посіб. – К. : Центр навчальної літератури, 2004 – 407 с.
8. Шевчук В. Я. Екологічний аудит : посібник з екологічного менеджменту і екологічного аудиту / В. Я. Шевчук. – К. : Символ-Т, 1997. – 221 с.
9. <http://www.ecology.or.jp/isoworld/english/analy14k.html>

Стаття надійшла до редакції 29.04.2013.

Відомості про авторів

В. А. Фостолович, кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри міжнародної економіки, Вінницький національний аграрний університет.

Х. І. Штурма, студентка 5-го курсу, Вінницький національний аграрний університет.